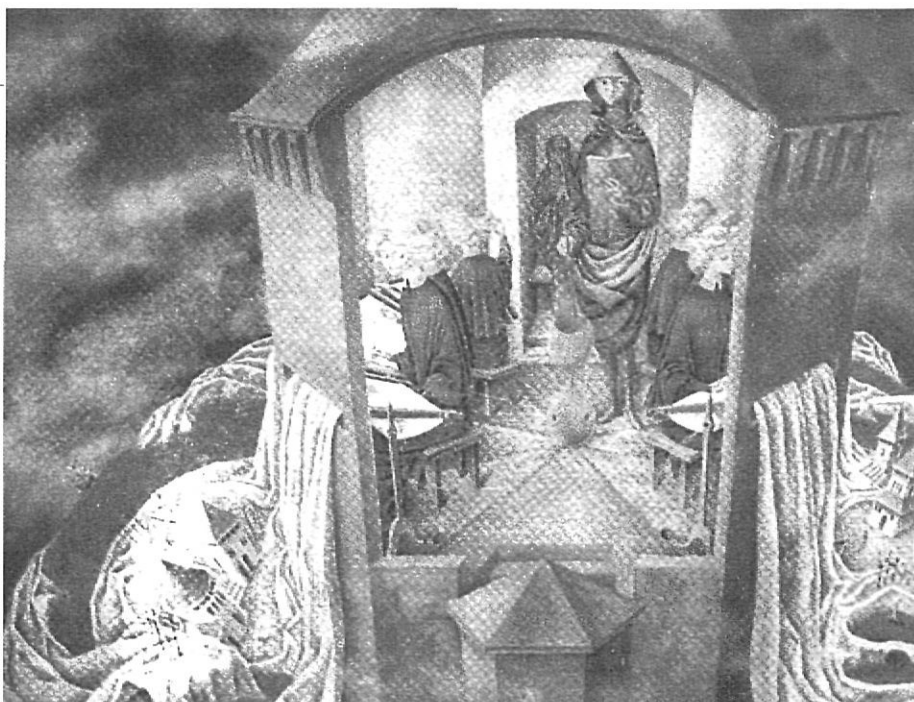

Les obres de Varo
conjuguen un gran
rigor formal amb una
insòlita fantasia.

Remedios Varo, filla d'Anglès

Remedios Varo, una
agitada trajectòria
sentimental i
artística.

Per saber quelcom sobre aquesta gran desconeguda, el profà havia de recórrer fins ara a la Gran Enciclopèdia Catalana: “*Varo i Uranga, Remedios* (Anglès, Selva, 1913 - Ciutat de Mèxic, 1963). Pintora. Filla de pare andalús i de mare basca. Es formà a l'escola de San Fernando de Madrid. Durant la guerra civil residí i tingué taller a Barcelona. Separada del seu primer marit, el dibuixant i cartellista Gerard Lizarraga, es casà amb el poeta surrealista Benjamin Péret, amb qui visqué a París (1938-42) i a Mèxic, fins a la separació de Péret, que retornà a París el 1947. Visqué un quant temps a Veneçuela, on es guanyà la vida fent il·lustracions. De nou a Mèxic, es tornà a casar i aviat es consagrà com una de les figures cabdals del surrealisme en aquell país. (...) Quasi tota la seva obra és a col·leccions particulars i museus americans”.

Als vint-i-cinc anys de la seva mort, Remei Varo torna a fer-se present amb una aparició inesperada. A Madrid s'exhibeix una mostra antològica amb 54 olis, 11 gouaches i 18 dibuixos. Exposició pràcticament inèdita, que només podrà ser vista a la capital de l'Estat. També és a punt de publicar-se en castellà la biografia de l'artista, *Unexpected Journeys*, escrita per Janet Kaplan. A través d'aquesta obra, que té fama d'excel·lent, serà possible conèixer amb detall l'agitada trajectòria sentimental i artística d'una figura fonamental del surrealisme espanyol. Extraordinària dibuixant, amb una gran dosi d'imaginació i de fantasia, va conviure directament amb el grup surrealista de París i va fer una aportació personalíssima a aquest moviment amb obres que correnen per la seva perfecció formal i per la seva misteriosa tendresa. Obres tan subtils, que l'escriptor Octavio Paz va poder dir d'ella: “*Es como si pintase con la mirada, y no con las manos*”.

Però abans d'anar a Madrid, a Barcelona, a París i a Mèxic, Remedios Varo va viure sis anys potser decisius a Anglès, la vila on havia nascut. En un dels articles del catàleg de l'exposició madrilenya, Rafael Santos Torroella explica la profunda vinculació de l'art de la pintora amb el seu poble natal. El seu pare, l'enginyer Rodrigo Varo, treballava a la presa del Pasteral. En aquests paratges, propicis a les llegendes de bruixes, la noia batejada amb

el nom de la patrona del poble va fer-hi les primeres lletres i els primers dibuixos. Sempre més va tenir present aquella infantesa i el seu record es reflectí en la seva obra. Santos Torroella diu que va ser sempre “profundament de la Selva” i reconeix en els paisatges remots dels seus olis les serralades de la comarca, les arquitectures d’Anglès, les monges i les nenes del col·legi local de les dominiques.

Sembla impossible que Anglès hagi deixat perdre del tot el rastre d’aquella filla excepcional. Misteris insondables de la insensibilitat col·lectiva. L’oblit ja ha estat consumat, però potser encara és un bon moment per reivindicar la memòria de Remedios Varo, la dona inquieta que va trepitjar fort en el món estètic de la seva època i que va incorporar vivències anglesenques a una obra artística de vigència universal.

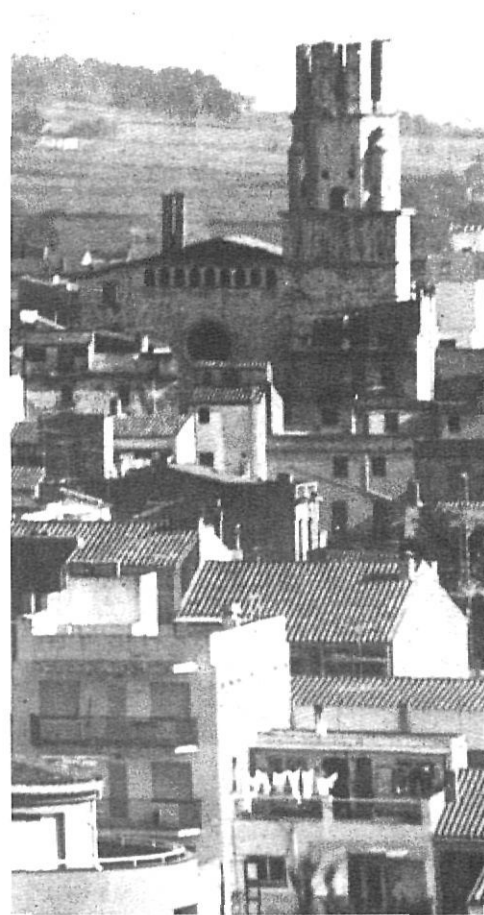
Mil anys de Palafrugell

Quan Josep Pla va complir setanta-cinc anys, va escriure un paper en el qual qualificava Palafrugell de “poble bastant insignificant, per no dir impersonal i mediocre”. Era el típic estirabot d’un home que havia dedicat pàgines i més pàgines d’elogis a la seva vila natal. Pla va omplir llibres sencers amb les seves visions de Palafrugell, fetes amb l’agudesia de l’observador incansable i la minuciosa reiteració de l’enamorat: els carrers llargs i quadriculats; les cases “que s’acaben d’una manera trista” quan es troben amb els primers camps de la rodalía; els horts amb “la verdor de les fulles, la tibantor de la saba, la flonjor dels teixits vegetals”; el paisatge petit i endreçat; les rengleres de pins tirades a cordill; la “lleugera fumera ensenyada i mandrosa que surt de les xemeneis de pagès”, i la vida de cada dia en el rovell de l’ou de la vila: la vivacitat de la Plaça Nova, la resclosida humitat de les tavernes, la gent que passa pel carrer de Cavallers “molt mudada, una mica enravenada, afaitada a contrapèl”.

Aquest Palafrugell que gràcies a Pla té una forma i un color definitius acaba de celebrar amb discreció i dignitat el seu mil·lenari. Perquè va ser el dia 3 de novembre de l’any 988 que, en signar-se una escriptura de les propietats de la difunta Ermengars a favor del Monestir de Sant Pere de Galligants, hom va posar sobre el pergamí la primera referència escrita que es coneix i es conserva de la vila. El seu nom, Palau de Frugell, suggereix un petit agrupament de cases protegides per una fortalesa.

Per celebrar l’efemèrides s’han programat exposicions i conferències, s’han presentat un còmic i un vídeo i es preparen debats i col·loquis, edicions de llibres, tasques d’investigació i actes lúdics i d’animació popular. Però, com diu la Crida de la Comissió, “la troballa del document és només l’excusa per fer una festa; el que de veritat ens ha de motivar és l’avinentsa de reflexionar col·lectivament sobre el projecte de futur d’aquest rodal”. Això es farà, durant els mesos propers, en un doble àmbit: el dels mestres d’escola, que realitzaran un treball de creació de recursos didàctics sobre la vila per als seus alumnes, i el dels estudiosos locals, que confeccionaran un quadern amb aportacions inèdites sobre aspectes personalitzadors de Palafrugell.

Que finalment s’inauguri, com s’anuncia, un monument commemoratiu del mil·lenari, serà en realitat una qüestió supèrflua. El millor monument ja s’haurà alçat amb aquesta doble presa de consciència col·lectiva: la de saber que es tenen mil anys i la de voler-ne complir molts més. Josep Pla va sentir també un dia la força d’aquesta doble direcció. Conta que va pujar tot sol fins a l’ermita de Sant Sebastià, es va asseure a la porta de l’església i va dibuixar amb el bastó, sobre la terra que tenia al davant, quatre punts cardinals, mentre pensava: “Aquesta és la meua terra; aquí vaig néixer. Aquí, si tot va bé, m’enterraran”. Pla diu que la jornada va ser, potser, la més aprofitada de la seva vida. I afegeix: “Aquell dia, davant d’aquella creu de terme de la mort, vaig sentir-me lligat a aquesta terra amb lligams immortals”.

Palafrugell: consciència de tenir mil anys i voluntat de complir-ne molts més.

La Catalunya grega de Llaverias

• Vint anys de la mort de Carles Fages de Climent. Homenatge públic a Figueres, enterbolit per un problema de família. Vint anys sense que arribi l'edició completa de la seva obra, tan desconeguda com interessant, tan discutible com indispensable.

• Aurora Bertrana és una escriptora mal coneguda, sempre amagada sota l'ombra del seu pare. Ara s'han publicat simultàniament dues obres seves: *Paradissos oceànics*, de 1930, i *L'illa perduda*, de 1935, derivades de la seva aventura per les aigües i les terres del Pacífic. El primer dels dos llibres va ser un autèntic *best seller* de l'època, traduït a diversos idiomes i blasmat per la societat conservadora i puritana del moment.

• Els qui vam conèixer Aurora Bertrana als setanta anys no podem oblidar la seva estranya fascinació. I podem imaginar l'interès que devia suscitar de jove, quan va gosar fer un grapat de coses insòlites i gairebé imperdonables en una dona d'aquell temps. Per exemple, aquestes:

- Escriure novel·les i obres de ficció (no ho volia ni el seu pare).
- Viatjar pels mars del Sud.
- Instal·lar-se durant tres anys a l'illa de Tahití.
- Formar part d'un tercet musical femení que actuava en locals dels baixos fons de Barcelona.
- Crear, a Suïssa, la primera *jazz band* femenina d'Europa.
- Anar al Marroc per estudiar l'ànima de la dona musulmana.
- Mantenir contactes amb la francmaçoneria.
- Presentar-se com a candidata d'Esquerra Republicana per al Congrés dels Diputats de la República.
- Exiliar-se sola, en acabar la guerra, perquè el marit s'havia passat a l'altre bàndol.

El dia 18 de l'últim novembre es van complir cinquanta anys de la mort a Lloret del pintor Joan Llaverias. Tot i haver nascut a Vilanova i la Geltrú, el famós aquarel·lista va poder ser anomenat amb justícia *pintor de Lloret*, perquè es va integrar plenament a la vila i va ser un dels millors intèrprets del seu paisatge. Ara, amb motiu del cinquantenari, Joan Domènech i Moner ha publicat un llibre, documentat i sensible, sobre l'artista i l'home des d'una òptica plenament lloretenca.

Ja fa molts anys que Esteve Fàbregas va explicar la mateixa història que ara, amb aportació de més proves, reitera Joan Domènech: Llaverias va ser, si no el descobridor pictòric, sí el primer divulgador de la Costa Brava —d'una Costa Brava *avant la lettre*— i el que la va promoure més lluny del seu espai físic i més a prop del seu mercat potencial. L'any 1905 va pintar, a Roses, l'Escala, l'Estartit, les Medes i Begur, quaranta aquarel·les personallíssimes que pel gener de l'any següent exposava a la Sala Parés de Barcelona. Ferran Agulló encara no havia batejat l'indret, i Llaverias volia dir-ne *La Costa del Coral*, però a suggeriment de Pella i Forgas va titular la mostra com *La Catalunya grega*. L'any 1911, una col·lecció d'obres de temàtica semblant va ser exposada a la galeria Victòria de Londres. Així el públic britànic va conèixer per primer cop el litoral gironí, quaranta anys abans de les primeres propagandes turístiques. Per això Joan Junceda va poder escriure que "a Llaverias es deu el descobriment i el millor comentari acolorit de la nostra Costa". I Joan Llimona, amb més precisió encara, deia que Llaverias va ser "el primer vulgaritzador d'aquest bellíssim tros de la nostra estimada terra".

Anys a venir, els britànics serien els clients més cridaners i conflictius d'un Lloret turístic que Llaverias no va ni tan sols intuir. Ell va viure fins a la mort en un barri tranquil, evocat per Carner com "una Venècia reclosa, amb pianos de dolces noies i canyes de pescar i patis blau argent i flors vagament conventuals". Això no tenia res a veure amb tot el que fatalment va venir poc després. Joan Domènech, que és discret i prudent, diu en el seu llibre: "Potser avui l'artista s'esgarrifaria del que s'ha fet amb la idolatrada costa de la Catalunya grega". Potser? La sola contemplació de la seva obra permet de fer una afirmació absolutament contundent. Perquè la Costa Brava sortida dels pinzells de Joan Llaverias és l'antitesi perfecta de la que avui tenim. Perfecta com a antitesi i, per això mateix, perfecta com a Costa. Què hi farem.

Llaverias deia que les aquarel·les li sortien tan bé perquè les pintava amb aigua de mar.

"Vista de lluny, Tossa és més bella", deia Miquel Vilà.

paperets

Itineraris de Tossa

En el pregó de la darrera festa major de Tossa, Esteve Fàbregas i Barri va oferir una antologia dels poetes i prosistes que en un o altre moment havien fet l'elogi de la vila, i va proposar la col·locació de plaques amb la reproducció de les millors frases a diversos indrets de la població: "Estendre-les, a plena llum i per sempre, com domassos de festa, als esplèndids balcons naturals on foren inspirades. Farien goig als veïns i als forasters i qui sap si a alguns d'ells podrien desvetllar-los sentiments adormits o inspiracions inèdites".

L'erudit pregoner suggeria que a les diferents entrades de la vila figuressin els eslògans més famosos: "Tossa, Flor del Mar", de Manuel Vilà; "Tossa, Paradís Blau", de Marc Chagall; "Tossa, Babel de les Arts", de Rafael Benet. Prop del Museu, potser, s'hi podria posar la frase de Lola Bech: "Tossa, sucursal de Montparnasse". I a Montllor, o en un altre mirador elevat, l'afirmació de Vilà: "Vista de lluny, Tossa és més bella". Els suggeriments d'Esteve Fàbregas s'encadenen sense fi. A la Mar Menuda, uns versos de Francesc Matheu o de Susanna March. A la platja gran, aquest elogi de Ferran Agulló: "Tossa és plàcida, Tossa és bella. Però la mar de Tossa és quelcom més. És la sublimitat de la Costa catalana". A la Vila Vella, el vers de Pere Vives: "Vila Vella de Tossa, àncora i somni!". Al Codolar, un poema de Pere Quart: "Negres de sol i sal / la muralla i la torre; / i al codolar i la sorra / deu bots, la proa endalt, / fan un fris radial". A la capella dels Socors, una estrofa de Pere Ribot: "Fermes com el roure i el pi, / cadascú faci camí / amb el Pare Pelegrí". A la Boquera, un text de Josep Palau: "No conec un indret més adequat per sorprendre el joc mil·lenari del mar amb les roques". A Cala Bona, un altre de Roig i Raventós: "Cala bona, cala bella, cala santa; de tant de mirar al cel t'has tornat blava; de tant de romandre en repòs t'has tornat bona". I a qualsevol indret, la lletania de Josep Pla: "El millor de Tossa és el seu aire, la seva llum, el seu perfil, el seu color, la seva vida".

La proposta és molt més llarga i completa, imaginativa i flexible. A partir d'ella Tossa pot articular, com ha dit el seu alcalde, "un homenatge permanent". Homenatge multiplicat a la vila, i homenatge als autors que s'hi van inspirar. M'agradaria completar l'itinerari amb l'atribució d'escenaris concrets per a dues frases que el pregoner deixa sense destinació precisa. En el penya-segat pel qual s'estimbava el cotxe de la pel·lícula *Pandora*, hi posaria una estàtua d'Ava Gardner —com aquella que surt a *One touch of Venus*— amb els versos de Màrius Cabré: "Sol o acompanyat, estar a Tossa / és un autèntic regal. Penso tornar". I en el camí de sortida, ja als afores, el visitant que se'n va hauria de poder llegir una última inscripció amb el millor elogi de la vila, el que revela el secret de la seva capacitat d'atracció permanent. Són aquestes paraules de Joan Maragall: "Heu arribat a Tossa al migdia com a estrangers, i al vespre ja esteu en família. L'endemà al matí, quan voleu marxar, us sentiu que heu posat arrels i us costa d'arrencar-les, com si fugíssiu de casa vostra".

- L'excés de cotxes a l'interior de les ciutats és un problema que reclama solució. Els regidors gironins, que sembla que no en troben cap, podrien provar d'imitar-ne algunes de les que s'apliquen a fora. A Roma, després de l'experiència dels JJOO de Seül, han intentat la fórmula de fer circular els vehicles en dies alterns, segons les matrícules parells o senars, i reduir així la meitat del parc automobilístic. A Grenoble han convertit el centre urbà en zona de vianants i hi fan circular uns moderníssims tramvies. A Copenhaguen volen aplicar el sistema que ha tingut èxit a la ciutat-estat de Singapur, que consisteix en el pagament obligatori d'una taxa diària de medi ambient per poder accedir al centre de la ciutat. El règim, implantat des de 1973, s'articula a través de 32 portes vigilades per agents de la circulació, a l'estil dels antics burots. Els conductors que les volen travessar han d'acreditar que han satisfet l'impost corresponent. En són exempts, però, els autobusos —no els taxis—, les furgonetes i els cotxes particulars amb un mínim de quatre ocupants. Diuen les cròniques que aquest control, al cap de quinze anys, s'ha tornat tan habitual com els nostres semàfors.

- A Bellaterra va ser inaugurada oficialment la Facultat de Veterinària de Catalunya. Al final de l'acte, davant del president de la Generalitat, un representant dels alumnes va llegir un manifest on s'expressava "la més gran indignació" per les deficiències i mancances bàsiques que s'amaguen darrera de l'estètica arquitectura de l'edifici, i que *repercuteixen negativament* en la tasca docent. Aquesta és la Facultat que Girona demanava i no li van voler donar. Qui sap si, tot i ser de poble, aquí no ho hauriem fet tan malament.

NARCÍS-JORDI ARAGÓ